

פרק א'

חינוך חברתי על-יסודי

יחידה 16 | אלו דברים שאין להם שיעור...
על תרומתה של הרבנית ברכה קאפח לחברה

יחידה 17 | קבעתי את מושבי ברמב"ם
על תרומתו של הרב יוסף קאפח ללימוד הרמב"ם

עדי צביאלי | צוות תכנים על-יסודי

אלו דברים שאין להם שיעור...

על תרומתה של הרבנית ברכה קאפח לחברה

עדי צביאלי, צוות תכנים על-יסודי

הרבנית ברכה קאפח בפרויקט "קמחא דפסחא"
צילום: חגית צחי

רציונל

הרבנית ברכה קאפח זצ"ל הייתה מופת של חסד. מפעל הצדקה שהקימה היה למהפכה בחייהם של אלפים רבים, שהרבנית טיפלה בהם באופן אישי ושינתה את חייהם. בפשטות, בצניעות, בשמחה, בחריצות ללא גבולות ובאהבה גדולה הניעה את מפעלה הכביר למען החברה בהתמדה ולאורך שנים רבות.

עוד כשהייתה ילדה בתימן חילקה מזון למשפחות נזקקות יחד עם אמה, ומשעלתה לארץ הפכה את טוב לבה ואת גמילות החסדים שאפיינה אותה למפעל חיים, שעליו אף זכתה בפרס ישראל. ממעשי החסד של הרבנית: פרויקט "קמחא דפסחא"; חלוקת סלי מזון למשפחות נזקקות לקראת שבת; דאגה לשמלות כלה לכלות חסרות אמצעים; מחסן לחלוקת בגדים; העברת שיעורי פרשת שבוע בשכונתה ובבתי אבות בירושלים; טיפול בקשישים ועוד.

פעילות זאת עוסקת בחשיבותן של נתינה, עשיית חסד וגמילות חסדים, בבחינת "אלו דברים שאין להם שיעור", תוך היכרות עם דמותה המופלאה, המשפחתית-חברית של הרבנית ברכה קאפח.

מטרות

1. המשתתפים יכירו את חשיבות הנתינה על גווניה השונים, תוך שימת דגש על המעשה הפשוט, הבונה עולמות של חסד.
2. המשתתפים יתוודעו לדמותה של הרבנית ברכה קאפח - תכונותיה המופלאות, אישיותה הנעימה ומסבירת הפנים, גדלותה ותרומתה הרבה לחברה ולמדינה.

קהל היעד

כיתות ז'-י"א

עזרים

נספח 1: אחד עשר קטעי מקורות, "אלו דברים שאין להם שיעור...", עותק יחיד מוגדל לתלייה בחדר.

נספח 2: כרטיס משימה קבוצתית

מהלך הפעילות

שלב א במליאה: פתיחה

המנחה יתלה על קירות החדר גלריית סיפורים, תמונות, כתבות וידיעות (נספח 1) על אודות הרבנית ברכה קאפח, ויבקש מהמשתתפים להסתובב בחדר, להתרשם מהמוצגים ולבחור מוצג אחד שנגע בו, ריגש אותו או דיבר אליו באופן משמעותי.

שלב ב קבוצתי

המנחה יבקש מהמשתתפים להתחלק לקבוצות בנות 4-5 משתתפים. המנחה יחלק לכל קבוצה כרטיס משימה קבוצתית (נספח 2) ויבקש מהמשתתפים לבצע את המשימה.

שלב ג במליאה

המנחה יקרא באוזני המשתתפים את המשנה:

"אלו דברים שאין להם שיעור:
הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה.
אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה
והקרו קצמת לו לעולם הבא:
כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחברו
ותלמוד תורה כנגד כלם.

(משנה פאה א, א)

שאלות לדיון

1. כיצד מתקשרת דמותה של הרבנית ברכה קאפח, כפי שמשתקפת מן הסיפורים, התמונות והכתבות שראיתם, עם משנה זו?
2. חמש המצוות הנזכרות במשנה שלעיל הן ביטויים לנטיות טובות המאירות את נשמתו של האדם כשהוא עוסק בהן, ועל כן התורה לא הגבילה אותן.

הפאה היא ביטוי לחמלה של אדם על הבריות, שהיא שוטפת ומתגברת באדם הפועל למען אחרים ואין לה מידה ושיעור.

הביכורים הם ביטוי לרגש המיוחד של אדם לתופשי התורה ומחזיקיה, לאנשי רוח, לכהנים וללומדי תורה, ורגש קודש מיוחד זה אין שיעור לו.

הראיון משמעותו שורש החיים האמתיים שאין לו הגבלה - הדבקות האלוהית, אשר אור האהבה והשמחה הקדושה קשורה עמה.

גמילות חסדים בגופו היא ביטוי לרצון פנימי עמוק לשיפור תנאי החיים לאומללים ולנדכאים, להרבות טוב לכול.

ולמעלה בקודש - תלמוד תורה, דעת ה' העליונה, אורה של תורה, המגיהה אור על כל המחשכים, המנצחת את כל הסיבוכים שבחיים, וודאי ראוי שאין בה שיעור למקור הטוב העליון. (מעובד עפ"י הראי"ה קוק, עולת ראיה א' עמ' סב"סג)

מה מחדשים דברי הרב קוק על משנה זו, וכיצד הם באים לידי ביטוי בפועלה של הרבנית?

3. מה התחדש לך על מעלות הצדקה, על מידת הנתינה, על חסד ועל גמילות חסדים לאור הדברים שעלו בפעילות זו?

"אלו דברים שאין להם שיעור"

את כולם קיבלה בסבר פנים יפות בסלון ביתה. בשבילה היו כולם אנשים עם רגשות וכאב, לא מספרים או אנשים רחוקים, כולם היו חלק מן המשפחה הרחבה. לפעמים גם ידעה לכעוס על מי שמגזים עם בקשות שלא מגיעות לו. מהרבנית למדתי שחסד אמתי הוא לפעמים גם גבורה לומר "לא".

(חיותה דורה, מתנדבת במפעל החסד של הרבנית קאפח, 2013)

הרבנית קאפח במחסן הבגדים
צילום: אביגיל שפרבר

שמלות כלה בבגדייה

נערה צעירה באה אליי וביקשה שמלת כלה. לפתע פרצה בבכי וסיפרה לי שיש לה רק חמישים שקלים בכיס, ואיך תוכל לערוך חתונה עם סכום כזה. אמרתי לה שאם היא רוצה, אני יכולה לערוך לה את החתונה בחדר הגדול של ה"בגדייה" (מחסן בגדים לנזקקים). הצעתי לה שתביא את חתנה ושהם יקבלו החלטה משותפת. כשהגיע הוא אמר: "מה אני צריך יותר מזה, זה מעל ומעבר בשבילי". הייתה הרבה סיעתא דשמיא בחתונה הזאת [...] חתונה זו הייתה שונה משאר החתונות אותן ערכתי [...] אחת החברות

שלי באה ואמרה שהיא יכולה להזמין זמר שגר בסמוך אליה, השנייה הביאה את בנה הצלם, לאחרת היה וידאו [...] כל אחת תרמה משהו, וההצלחה הייתה גדולה [...] כשהכול מתרגשים ומצפים לטקס הקידושין, פתאום מה ראות עינינו? החתן בלי טלית [...] הוא בכלל לא ידע שהוא צריך להתעטף בטלית [...]. חברה הלכה לביתה והביאה טלית חדשה. כך זכה החתן גם לטלית חדשה ויפה לכבוד חתונתו. הוא לא הפסיק לבכות ולומר שמעולם לא החזיק טלית חדשה בידיו.

[...] כל אחת שחיתנתי, קוראת לי "אימא". ולכולן כבר, בעזרת השם, יש ילדים. בכל לידה הן מתקשרות אליי ומבשרות לי: "אימא, יש לך עוד נכד", ואני כבר לא יודעת כמה נכדים יש לי.

(הרבנית ברכה קאפח, מתוך: וזאת הברכה, תשס"ו)

כאשר הייתי תלמידת תיכון, חזרתי הביתה מבית הספר, וברדיו נשמעה תכנית שבה עלו לשידור אנשים שהתקשרו לאולפן לדבר מאשר על לבם. התקשר איש אחד, וסיפר שהוא מנחלאות, שהוא חזר הביתה מניתוח, הבית ריק, אין לו דבר, הוא ישן על מזרן ואפילו השמיכה אינה מספיקה לו. אין לו אוכל, אין מי שיטפל בו והוא אינו יכול לטפל בעצמו. חשבתי לעצמי, מסכן האדם, לאילו מצבים קשים אנשים מגיעים.

מאוחר יותר ירדתי לסבתא, ואני רואה סיר מרק מתבשל על הגז. התפלאתי מאוד, ושאלתי אותה איך יכול להיות שהיא מבשלת בצהרי יום שישי, והלוא אצלה כל האוכל לשבת מוכן כבר בשש בבוקר, כדי שתהיה מוכנה לקבל את האנשים שמגיעים אחר כך! היא ענתה לי - כן, נכון, אבל שמעתי תכנית ברדיו שבה סיפר איש אחד שהוא חזר מניתוח, הוא ישן על מזרן, אין לו אוכל, אין לו כלום ואין מי שיעזור לו, אז יצאתי החוצה לברר אצל השכנים בכל הסביבה מי זה ואיפה הוא גר. מצאתי אותו, הבאתי לו דברים שהיו נחוצים לו ואת האוכל שהכנתי לשבת. עכשיו אני עומדת להכין לנו אוכל חדש.

(צופית צחי, נכדתה של הרבנית קאפח, דצמבר 2013)

הרבנית ברכה קאפח וזבולון אורלב
בפרויקט "קמחא דפסחא"
צילום: חגית צחי

היה לה בנק מצוות, היא חילקה אותן, לכל אחד את המצווה המתאימה לו. "זו המצווה שלך, אני שומרת אותה בשבילך". לאחד זה היה בימי חמישי בערב לסדר את החבילות לקראת החלוקה למחרת, לאחת אחרת - בימי שישי בשבע בבוקר, לשים את החלות בתוך השקיות. כל

משפחה ומספר החלות הקבוע שלה, בדייקנות מדהימה.

(חיותה דורה, מתנדבת במפעל החסד של הרבנית קאפח, מתוך: דיוקן, צור ארליך, תשע"ד)

רעיית הנשיא העניקה פרס לרבנית ברכה קאפח מירושלים

עבור פעילותה הבלתי פוסקת והבלתי נלאית למען הזול.

הרבנית ברכה קאפח, הינה דמות מוכרת בקרב הנשים העוסקות בצרכיציבור, ביתה פתוח לרווחה לכל פונה, וממנו היא מנהלת את קשריה הענפים בארץ ובעולם, למען הזולת. הרבנית לא מסתפקת בכך שהנזקקים באים לביתה, אלא דואגת לכך שלא יהיה אדם גלמוד ועוזב בכל שכונות ירושלים. בעזרת חברות נאמנות היא מגיעה לכל בית שיש בו נזקקים, ותומכת בהם כפי צרכיהם, אם בכיגוד, אם בציוד וריהוט, אם בעזרה והכנסת כלה, וגם בסעד נפשי ושיחה חברתית.

הרבנית גם מרביצה תורה ברבים, בשבתות מארגנת קבוצות גדולות של נשים, ללימוד תורה בצוותא.

רבות נכתב על הרבנית ברכה קאפח בעתונות בארץ ובעולם (בעקבות קבלת האות הופיעה ביום י' בטבת תשל"ט כתבה גדולה על שני עמודים בעתון "הצופה", בו נשטחו קורות חייה מימי ילדותה בצנעא ועד היום). כמרי"כ הופיעה בתכנית טלוויזיה בנושאים הקשורים למסורת יהודית. עבור יוצאי תימן מהווה דמותה של הרבנית סמל לכשרון ולחכמה הטמונים בנשות תימן, הרבנית קיבלה בתימן את אותו החינוך והמסורת שקיבלו שאר הנשים, לא למדה בתימן קרוא וכתוב אולם עובדה זו לא מנעה ממנה, בהיותה אשה חכמה, להשתלב במסגרות ציבוריות בארץ ולהשפיע על כל הסובבים אותה. כמוכן שכאשר החליטה ללמוד קרוא וכתוב, לא היתה זו בעיה בשבילה, וכאמור כיום היא מרביצה תורה ברבים.

עשרים ושתיים נשים שנילו פעיי לות ברכה וחשוכה במשך 30 שנות המדינה, זכו בחנוכה בחוקי רה, כקבלן מידי הגב' אופירה נכון, רעיית נשיא המדינה את "אות שנת ה'30 לנשים ביש"י ראל". בטקס שנערך במשכן הנשיא, עמדה אופירה נכון על תכונותיהן של מקבלות האות, המייצגות, ברבריה, קשת נפלאה ומעוררת הערצה של נשים מכל הגילים, הפעילות בכל התחומים: יוצרות, אמיצות, נועזות, חרוצות וחכמות.

בין מקבלי האות היתה הגב' ברכה קאפח, רעייתו של הרב הדיון יוסף קאפח, חבר בית הדין הגדול בירושלים שזכה בעבר בפרסים רבי מעלה עבור מחקריו בחכמת ישראל. הפעם היתה זו אשתו הרבנית שזכתה לכבוד והערכה

הרבנית היא אישה שמבינה ללבם של אנשים. לא צריך להתחנן בפניה ולבקש ממנה ארוכות, היא מיד מבינה את המצב ונרתמת לעזור. היא אישה רחמנייה, צדיקה ומלאת אמונה. כשאני מבקרת אצלה היא מעודדת ומרגיעה אותי, "אלוקים יעזור לך, יהיה טוב"... הרבנית מקבלת לביתה כל פונה, באשר הוא, ולעולם אינה מתפארת במעשיה. היא "קוראת" אותי, ויותר מזה, מבינה את מה שאני רוצה לומר.

(ס', שכנתה של הרבנית, מתוך: וזאת הברכה, תשרי תשס"ו)

היא ליוותה קשישים גלמודים עד מותם, ולא פעם קרה שעם פטירתו של הקשיש העירי פתאום הילדים שלו צצו. היא הייתה באה לרחוץ את הנפטורות, והילדים שפתאום נזכרו שיש להם הורים היו חושבים שהיא באה לנסות לקבל נתח מהירושה. פעם הגיעה אליה אישה אחרי פטירת אמה, שסבתא סעדה אותה כל השנים, והתחילה לחפש מעל הארונות. סבתא שאלה מה היא מחפשת, והיא ענתה "הכסף של אימא שלי". סבתא שאלה אותה "תגידי לי, כמה שנים לא היית אצל הוריך?". היא ענתה, "שלוש שנים. מה את רוצה, אין לי זמן".

(עינת קאפח, נכדתה של הרבנית, מתוך: דיוקן, צור ארליך, תשע"ד)

פרס ישראל - נימוקי השופטים

גב' אורה הרצוג, יו"ר
פרופ' אבישי ברוורמן
השופט יוסף גולדברג

הרבנית ברכה קאפח בטקס
הענקת פרס ישראל, תשנ"ט
צילום: מוקי שוורץ

הרבנית ברכה קאפח, שעלתה מתימן בשנות הארבעים, עומדת כעמוד האש ההולך לפני מחנה המתנדבים בעם ומשמשת מופת וסמל לאזרחים רבים המקדישים את חייהם למען הזולת. בשנותיה הראשונות בארץ ניהלה ברכה קאפח בית מלאכה למלאכת יד של נשים יוצאות תימן לשימור מורשת יהדות זו, אך עד מהרה היא סגרה את המפעל המשגשג כשפניה קודש למתן סיוע לחלש ולנזקק באשר הוא. פעולתה החלה בקרבת מגוריה, אך עד מהרה התפרסה לעיר ירושלים כולה ואף מחוצה

לה. מאז, משך עשרות שנים, בהתמדה עיקשת, שזורה רקמת חייה של ברכה קאפח במעשי חסד ובפעולות סיעוד רבות ומגוונות, והכל במאור פנים ובצנעה, הרחק מאור הזרקורים.

ברכה קאפח מגלמת ערך נעלה של מסירות לסביבה ולקהילה ומעניקה אור ופתח של תקווה לאלפי אנשים קשי יום, קשישים וחולים, שהחיים לא האירו להם פנים. היא מסייעת ברוחב לב ובמסירות לאלפי משפחות ברוכות ילדים, החל באספקת מזון ובגדים ובסיוע לבני-מצווה ולזוגות נישאים מעוטי יכולת וכלה בייזום מפעלים חינוכיים, קייטנות ופעולות חברתיות לשכבות החלשות. היא ידועה במפעל הענק שלה, מפעל "קמחא דפסחא", לקראת כל חג פסח, ובפעולה ובתרומתה הגדולה לרווחת חיילי צה"ל.

חיי הרבנית קאפח הם דוגמה נפלאה לאהבת האדם. היא אבן שואבת לנצרך ומעיין נובע של עזרה לזולת. ממוסד חסד של איש אחד הפכה הרבנית קאפח למנהיגה של צבא מתנדבים גדול שהתגייס בהשראתה, מקיף אותה ונדבק בעשייתו בלהט השקט המאפיין אותה.

על כל אלה החליטה ועדת השופטים להעניק לרבנית ברכה קאפח את פרס ישראל לשנת תשנ"ט על מפעל חיים - תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

הרבנית ברכה קאפח בטקס הענקת פרס ישראל, תשנ"ט
צילום: מוקי שוורץ

ירושלים

ברכה קאפח תדליק משואה בעצמאות

"יקירת ירושלים" פועלת בקרב משפחות המצוקה, מפעילה מחסן בגדים וקופות צדקה

ירושלים, עומדת בפעולות סיוע רבות ומגוונות בקרב משפחות מצוקה בירושלים; ע"י ריבית חסד, והכנסת כלים, בזה היא רואה את אחת מן מטרות המיזם בבדידות חבובות את המשך קיומן בלא לאבד צלם אנוש; משפחות הנפגעים עזרת מפניה ללשכות פער, מחיית תמיכה, וזכות להסתייע כספית מטרות ציבוריות של הרבנית מרכות, היא מרכות מחסן בגדים והחלוקה מתי בצרת אחת לשבוע.

הרבנית קאפח, אישיות ב"זכות עצמה ואשר של הרב יוסף קאפח, דיון וחבר בבית הדין הגדול לערעורים, מי-חבר ספרים ותרומים רבים של זיכר אותו בפרס ישראל בשנת תשנ"ד.

את עיסוק פעילותה היא מקי דושה בימים אלה, למבצע קמחא דפסחא, מה שבאפיין את פעילותה של הרבנית, הם העצמה ומתן סיוע, ש"לא לבייש חלילה אי להתק" ספר בניחול חסד של העש"פחות הנצרכות.

מסירותה של הרבנית ב"קרב משפחות המצוקה הקנו לה רגישות מיוחדת, בעזרתה היא מאתרת את הבעיות ו"מגישה סיוע בזמן הדחוף, מו-מזית לשכת הסעד ועזרים ירושלים נעזרים בת לעתים בבקשת עצה והדרכה.

אוסרת הרבנית קאפח: "אין לי זמרים לספור את כל ה"בעיות בעצמי, באמצעים ה"עומדים לרשותי, אבי, זה מי שמש גורם המדרגן ומאזין את המוסדות המסלסלים והציבוריים לפעול בסמים הנכון ו"בזמן הנכון".

יום ה' כ"ה באדר ב' תשמ"ד 29.3.84

אנשים טובים באמצע הדרך

יש לציין שבאותו מבנה קיימת גם "ביגדיה" הפועלת במשך כל השנה בימים ב' ו-ג'. ביום ג' נגבה תשלום סימלי עבור הבגדים לצורך הכנסת כלה. "הביגדיה" מנוהלת ע"י הגב' חנה גלפנד - מתנדבת. לסכום לא נשכח את תרומתם הברוכה של כל הגורמים הנותנים יד להוצאה לפועל של מבצע אנושי זה ועל כך יבואו על הברכה.

תודה נוספת לתלמידי ביה"ס "לדוגמא בנים" ושורר השכונה מר שרון ארמונד אשר בעזרתו הברוכה המלאכה נעשית נעימה יותר. כח לחי למתנדבים ובראשם הרבנית

קמחא דפסחא

השנה מלאו ח"י שנים למבצע "קמחא דפסחא", שבראשו עומדת הרבנית ברכה קאפח משכונת נחלת אחים, בעזרת מתנדבים רבים מכל שכבות הצבור.

לקראת המבצע נרכשו כמויות גדולות של מצרכים בסיסיים לחג הפסח כמו - 2,600 שקיות סוכר, חיילות מצה, בקבוקי יין, תבניות ביצים, בקבוקי שמן ו- 700 שקיות אורז.

מצרכים בסיסיים אלו מוחלקים למשפחות ברוכות ילדים ו/או נזקקות שבחלקן מופנות ע"י לשכת צפון עובדות סומכות, מטביות וצופות. הפונים הינם תושלים מכל שכונות העיר (עין כרם, קרית יובל, מרכז העיר ועוד).

כמו כן מופנות בקשות לעזרה לנזקקים ע"י גורמים שונים כמו משרד השכון, משרד העבודה עיריית ירושלים ועוד.

המבצע נערך במשך מספר ימים כשבועיים לפני החג. הפעילות הברוכה הני"ל מתקיימת בבנין השייך לעדת התומנים ברח' שפרעם בשכונת נחלת אחים.

חובה נעימה

אנו כועד שכונה רואים חובה נעימה לעצמנו לפרסם מעשיה של הרבנית קאפח ברבים. ולדעתנו ראוי הדבר לפרסום, מאחר והנ"ל מקדישה ימים כלילות לנזק" קים, ולקראת חג הפסח חילקה קמחא דפסחא למעלה מ-70,000 ל"י. ביתה פתוח לנזקקים, ונשים צדקניות תורמות לביתה בגדים וצרכי הלבשה, שהינה מחלקת לנזקקים בכל העיר. ושמה נתפרסם בכל רחבי העיר כמוסד וכמשענת למוכי גורל, היא גם מחלקת מזון מדי יום לנזקקים, ומדי שבת היא מקימת שיעורים לנשים, וכל זאת בהתנדבות וללא תמורה ויעידו עליה מוסדות כמו העירייה, משרד הסעד ואנו גאים שצדקנית כמוה גרה בשכונתנו ומוסיפה כבוד לשכונה.

של דיחי
בשם ועד שכונת
נחלאות

יום ה' כ' באייר תשמ"ז 19.5.87

כרטיס משימה קבוצתית

כל משתתף יציג בתורו את הסיפור / תמונה / כתבה שבחר, יספר מדוע בחר דווקא במוצג זה ויציין את שם המצווה העולה מן הסיפור.

שמונה מעלות בצדקה

שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו. מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה, או הלואה, או עושה עמו שותפות, או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאל ועל זה נאמר "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לו) כלומר החזק בו עד שלא יפול ויצטרך.

פחות מזה הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצווה לשמה. כגון לשכת חשאים שהיתה במקדש שהיו הצדיקים נותנים בה בחשאי והעניים בני טובים מתפרנסים ממנה בחשאי. וקרוב לזה הנותן לתוך קופה של צדקה. ולא יתן אדם לתוך קופה של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה נאמן וחכם ויודע לנהוג כשורה כחנניה בן תרדיון. פחות מזה שידע הנותן למי יתן ולא ידע העני ממי לקח, כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר ומשליכין המעות בפתחי העניים. וכזה ראוי לעשות ומעלה טובה היא אם אין הממונין בצדקה נוהגין כשורה.

פחות מזה שידע העני ממי נטל ולא ידע הנותן כגון גדולי החכמים שהיו צוררין המעות בסדיניהם ומפשילין לאחוריהם, ובאין העניים ונוטלין, כדי שלא יהיה להם בושה.

פחות מזה שיתן לעני בידו קודם שישאל.

פחות מזה שיתן לו כראוי ליתן לו אחר שישאל.

פחות מזה שיתן לו פחות מן הראוי בסבר פנים יפות.

פחות מזה שיתן לו בעצב.

(משנה תורה מהדורת הרב קאפח, ספר זרעים, הלכות עניים, פרק י')

התאימו בין הכרטיסים שבחרתם למעלת הצדקה שאותה הם מייצגים.

שאלות לדיון

1. מה ניתן ללמוד מכך על הרבנית קאפח?
2. מה מעלה במחשבתכם החיבור בין שמונה המעלות שתרגם הרב קאפח ממשנת הרמב"ם ליישומן בחיי המעשה אצל הרבנית קאפח?
3. מה אפשר ללמוד מכך לגבי כל אחד ואחד מאתנו?

קבעתי את מושבי ברמב"ם

על תרומתו של הרב יוסף קאפח ללימוד הרמב"ם
עדי צביאלי, צוות תכנים על יסודי

מהלך הפעילות

שלב א במליאה

למנחה: לפניך שתי אפשרויות לפתיחת הפעילות -

חשיפה - לכיתות אשר תלמידיהן אינם משתתפים בלימוד הרמב"ם היומי של החמ"ד.

בירור - לכיתות אשר תלמידיהן מכירים את לימוד הרמב"ם היומי של החמ"ד, ואף משתתפים בו.

חשיפה

המנחה יחלק למשתתפים את דף "הרמב"ם היומי - אנחנו כבר מכירים?" (נספח ו), ויבקש מהם לעיין במידע המופיע בו.

שאלות פתיחה

1. מה דעתכם על התכנית? העלו יתרונות וחסרונות, הישגים וקשיים בהשתתפות בלימוד זה.

המנחה יקרין את הסרטון "הרמב"ם היומי"

https://www.youtube.com/watch?v=eK_cHoGj9ow&feature=youtu.be

2. מה ריגש אתכם / דיבר אליכם / לימד אתכם בצפייה בסרט על אודות המפעל החינוכי "לימוד הרמב"ם היומי"?

רציונל

הרב יוסף קאפח, תלמיד חכם ופוסק מובהק, איש מחשבה ואמונה, יחיד ומיוחד, גדול בחכמה, בתורה ובמחקר, ששיטתו ההלכתית והמחשבתית ממשיכה ללוות דורות של לומדים. הוא היה מכון אקדמי של איש אחד, אשר גאל את כתבי הרמב"ם ותרגמם מחדש באופן בהיר, מדויק ורהוט.

פעילות זאת עוסקת בחשיבות לימוד הרמב"ם וההשתתפות בפרויקט לימוד הרמב"ם היומי מבית החמ"ד, תוך היכרות עם אחד ממרגמיו, שראה בזאת מפעל חיים ואף קיבל על כך פרסים רבים.

מטרות

1. המשתתפים יכירו את לימוד הרמב"ם היומי ויבררו את חשיבותו, תוך שימת דגש על ערכים העולים מתוכן הלימוד ומשיטתו.
2. המשתתפים יתוודעו לדמותו של הרב יוסף קאפח - תכונותיו המופלאות, גדלותו בתורה ותרומתו הרבה לחידוש כתבי הרמב"ם ופירושם.

קהל היעד

כיתות ז'-י"א

בירור

המנחה יחלק למשתתפים את דף "הרמב"ם היומי - אנחנו כבר מכירים?" (נספח ו), ויבקש מהם לעיין במידע המופיע בו.

שאלת פתיחה

1. שתפו מניסיונכם בתכנית. העלו הישגים וקשיים, דילמות והצלחות, חוויות ותובנות מלימודכם היומי.

המנחה יקרין את הסרטון "הרמב"ם היומי"

<https://www.youtube.com/watch?v=eKcHoGj9ow&feature=youtu.be>

2. עם איזה משפט, תמונה, אמירה או דמות בסרט הזדהיתם? הסבירו.

שלב ב - קבוצתי

המנחה יתלה על קירות החדר את קטעי העיתונות (נספח 2).

המנחה יחלק לכל משתתף דף משימה אישית (נספח 3) ויבקש לבצע את המשימות על פי קטעי העיתונות התלויים.

שלב ג - במליאה

המנחה יבקש מהמשתתפים לשתף בתובנות, רגשות, מחשבות וכד' שעלו להם בעקבות קריאת קטעי העיתונות על אודות הרב קאפח.

המנחה יכתוב את הדברים על הלוח תוך חלוקה לשני תחומים:

שאלות לדיון

1. בהגיע הרב קאפח לגבורות, כתב עליו הפובליציסט אדם ברוך ז"ל: "אם היינו מתוקנים, היינו מציינים שהרב יוסף קאפח הנו נכס ישראלי כמכון ויצמן" (מעריב, 1997).

הסבירו השוואה זו לאור דמותו של הרב קאפח הנשקפת מקטעי העיתונים, התכונות והתרומה שלו למחקר בתחומו.

למנחה: ראה דבריו של אדם ברוך בהרחבה בנספח 4: העשרה למנחה.

2. מה התחדש והתבהר לך מפעילות זאת על לימוד, התמדה וקביעות בכלל, ועל לימוד הרמב"ם היומי בפרט?

הרמב"ם היומי - אנחנו כבר מכירים?

נספח 2

קבעתי את מושבי ברמב"ם היומי

מילים: צור ארליך | לחן: אהרון רזאל

אחרו לי: תארוס מכל רגל עד ראש לבגרות כל עוד אתה ער,
אחרו: יש נכות, אל תפסיד הפסקות, יש קטעים שאתה לא מתאר,
אחרו לי תקרא, קצת זמרא, קצת שירה - אחרתי: אני מצטער,
אני על הרמפה, אני עם הרמב"ם, קדימה, אני מסתער!

אחרו לי: תליד לי, אתה הי בסרט? יש שמה אלף פרקים!
אחרתי: תבין, אני בסיור, אוויר התורה מאפיס.
כל יום עוד נושא, כל יום עוד פרק, מקיף את התורה כולה
ביו"ד אצקה ובצרוץ מתוקה.
נכון שהדירק לא קלה - אבל אני קבעתי

את מקומי

ברמב"ם היומי.

תאמינו לי, יש לי איים,

ואני לא צריך לאפש את האברים,

אבל אני קבעתי לי אצקה

ביו"ד האצקה.

הרמב"ם מביא לי את כל התורה, כל אדרה, כל מדוריה,
מספר שלם על אהבת השם עד דיני אורש וזרע,
שבת ותפילה ולקראת גאולה ומה שיבוא אחריה,
מקדש, מלכים, גלים, סנהדרין, איך ים התורה משתער.

תכנית "לימוד הרמב"ם היומי" היא תכנית ייחודית וחדשה שפותחה כדי לאפשר לכלל הציבור להקיף וללמוד את כל התורה כולה באמצעות ספר הרמב"ם. "היד החזקה" ("משנה תורה") של הרמב"ם הוא הספר היחיד בכל ארון הספרים היהודי שמקיף את כל חלקי התורה בשלמות מצד אחד, ובאופן תמציתי וקצר מצד אחר. תכנית רמב"ם היומי מתאימה לכל אחד.

ספר "משנה תורה" כולל בדיוק 1000 פרקים, כך שהתכנית מסתיימת בקצת פחות משלוש שנים!

בנות החמ"ד מצטרפות ללימוד 'הרמב"ם היומי'

במעמד הרב הראשי ובכירים בחינוך הממלכתי דתי תצטרפה למעלה מ-3,500 בנות אולפנות ותיכונים דתיים למיזם לימוד 'הרמב"ם היומי'.

18,000 תלמידי החמ"ד יסיימו את הרמב"ם

18,000 תלמידי החמ"ד יסיימו הערב את מחזור לימוד הרמב"ם היומי. ראש הממשלה: הרמב"ם משמש להכרת שורשינו ולנתב את מהלך חיינו.

המלץ

ישי קרוב, כ"ב בכסלו תשע"ה, 14/12/14 20:03

קטעי עיתונות

תרומתו של הרב יוסף קאפח ללימוד הרמב"ם

המחזיר הרמב"ם לשפתו

הרב יוסף קאפח, חתן פרס ישראל

פרס ישראל שהוענק ל-
הרב יוסף דוד קאפח
על התרגום מערבית של
פירוש הרמב"ם למשנה,
מציין מפעל מדעי החותם דרך א-
רוכה של נסיונות להביא יצירת
ענק זו – שהיא מעין תלמוד זוטא
– במהדורה עברית אחידה ומתו-
קנת; ומפעל הקונה מקום מיוחד
לעצמו בשל העמל, האהבה והמ-
סירות המרובים שהושקעו בו.

מערב 6.9.1969

"משחר טל ילדתי חונכתי לחיבה יתירה להרמב"ם, למשנתו ולתורתו לכל סעיפיה ושלוחותיה, ואף כאשר למדנו גמרא לפני סבי זצ"ל לא זזו ספרי הרמב"ם מתוך ידינו להיות לנו לעזר ולהבנת הסוגיא בנינה ניסוחה וכיוונה".

הרב יוסף קאפח, פתח לספרו המקרא ברמב"ם, ירושלים, תשל"ב

רבים רואים ברב קאפח את מתרגם הרמב"ם בלבד, ונימה של עבודה שחורה טכנית וקפדנית מתלווה לאמירה זו, בצד הערכה לעצם המפעל. אולם גולת הכותרת של יצירתו מתמצה דווקא בגאולת חיבורו הפסיקתי וההלכתי של הרמב"ם, "משנה תורה". ב-23 כרכים סיכם הרב קאפח והעמיד לדורת הבאים את פירושו ל-14 כרכי "היד החזקה". מאות אלפי הערותיו, הארותיו וציוניו השונים לכל אורך החיבור, מסכמים את הבנתו את דברי הרמב"ם תוך העמדת נוסח מנופה ומבורר היטב על פי כתבי יד יתימניים הנודעים בדיוקנותם; מתוך שיטוט בשבילי חשיבתו של הרמב"ם בעזרת כ-300 נושאי כליו מקרב הפוסקים, ראשונים ואחרונים, ומתוך נאמנות לחכמי תימן לדורותיהם בפרשנותם ובמנהגייהם.

ד"ר אורי מלמד, האקדמיה ללשון העברית, מתלמידיו של הרב קאפח

שאלה: ומהי השיטה שלך בתרגום ומהי שיטתך בפרשנות הרמב"ם?

הרב יוסף קאפח: בתרגום, אני פשוט מדייק במלים, מתוך ידיעת הערבית. כתימן למדנו פשט של הרמב"ם, ולמדנו את כל הרמב"ם, וכך, אם מלה לא היתה ברורה במקום אחד – התבררה לנו ממקום אחר בכתביו. כשהתחלתי ללמוד את פרשניו – תמהתי עליהם תמיהה גדולה. הם לא השתמשו בפשט ולא נעזרו בחזרות שחזור הרמב"ם בעצמו על רעיון ב"משנה תורה" – בפירוש למשניות, למשל, וכך העלו קושיות שאינן קשיות ופילפלו תירוצים שלא היה בהם צורך כלל. בפירושי החרש אני מביא את כל נושאי כליו בלשונם – ומראה היכן טעו. יש שלא ידעו ערבית כמו, המגיד משנה וה"כסף משנה", זה מילא, אבל אפילו מי שידע ערבית כמו הרדב"ז, לא ערך השוואות פשט, כרי לפתור לעצמו קשיים. כך, למשל, כשהתקשה במשהו ב"משנה תורה", יכול היה להשוות לספר המצוות, ולא הישווה אלא פסק: "טעות יש כאן. ולא זוהי האמת. הרמב"ם כולו חטיבה אחת".

מתוך נעמי גוטקינד, הרמב"ם על פי הרב קאפח

לנסות לתקן מה שקלקלו

והיכן נולד מפעל תרגומי הרמב"ם? "רבנו משה בן מימון עבר הליכה קשה מאוד", עונה הרב קאפח, ואין ספק שכוונתו ל"הליכה קשה במרוצת

ההיסטוריה: כולם רשו בו ועשו בפיקרון הגרול הזה איש כרצונו. כל מי שחשב שהוא מבין – תיקן והגיה. כשהתחלתי ללמוד – ראיתי את שעשו לו – וגמלה בלבי ההחלטה, לאט לאט – לנסות לתקן מה שסלסלו".

מתוך נעמי גוטקינד, הרמב"ם על פי הרב קאפח

"עוד משחר ילדותי הולעטני משניות עם פירוש הרמב"ם בערבית, ועוד מגיל שמונה החלו ללמדני פירוש זה של הרמב"ם, ומאז ב"ה לא משתי ממנו. למעלה מארבעים פעמים חזרתי על כל סדרי המשנה עם פירושו של רבנו במקורו, כי כן היה דרך חינוכי"

הרב יוסף קאפח, בתוך הולך תמים, אביבית לוי

נזר יהדות תימן ופארה הרה"ג יוסף קאפח נע"ג

אקדמות מילין

החזקה – המושתת בעיקר על כתבי-יד תימניים – חשיבותו מרובה ביותר, בשל היותו מזוקק שבעתיים ונקי משיבושי דפיס ושיבושי מעתיקים, זאת לבד מביאור מקיף ורחב המעט את המהדורה העולה באיכותו ובכמותו על כל הפירושים שנכתבו עד היום על "היד החזקה", והנשען על כשלוש מאות חיבורים – נושאי כליו של הנשר הגדול. ואף גם זאת: לבד מן הפירוש הענייני המקיף, שיקע הר"י קאפח פעמים הרבה גם הערות מחכימות שלא יסולאו בפז, שבהן ציין, כיצד נהגו בתימן בעניינים אלו ואחרים בדורו ובדורות שלפניו ולפני פניו. מהדורה זו של "היד החזקה" שהיא למעשה מפעל אדירים של יחיד⁵ – מלומדים וחוקרים העמידו על מיוחדותה, משובחיתה וחי-ערךה, ואמרו עליה שירי שבה והלל. דיי אם נביא כאן

ד"ר צמח קיסר, אפיקים, גיליון קיט-ק, שבט תשס"ו, 2001

במוצאי תענית שבעה-עשר בתמוז התש"ס השיב את נשמתו לבוראו – הרה"ג יוסף קאפח, אחד מגדולי תלמידי-החכמים שהצמיחה יהדות תימן בכל הזמנים, וגדול החוקרים המבנים והעושים במשנתו של הרמב"ם – בדורנו¹. הר"י קאפח, אציל הנפש ויקר הרוח, היה מאחרוני השרידים של גאוני תימן, שהאירו באור-יקרות את פניה של יהדות תימן, ועם נפטרתו – נפער חלל ענק, עד שיהודי תימן חשים עצמם מיותרים, ללא מנהיג וללא רועה רוחני בשיעור קומתו של רבנו.

לבד מצניעותו, נועם הליכותיו וידענותו המופלגת בכל חדרי התורה, יזכר הר"י קאפח, כמי שהוציא את טבעה ואת טבעה של יהדות תימן לאוויר העולם, שעלה בידו לפרסם כ-200 מאמרים² שנתפרסמו באנסנויות שונות, כמו גם להחזיר, לתרגם ולפרש עשרות ספרים, במגוון רחב של תחומים בחכמת היהדות: הלכה, מדרש, מנהגים, שו"ת, פילוסופיה, לשון וטעמי מקרא, היסטוריה, מורשת יהדות תימן, תרגום כתבים מערבית לעברית ועוד. ואולם, גולת הכותרת של מפעלותיו של מו"ר היא פרסום מהדורה חדשה של ספר "היד החזקה" להרמב"ם, שהכנתה נסתיימה, לאשרנו, לפני שנים אחדות. נוסח מהדורה זו של "היד

האיש שגאל אוצרות רוח מקברם

חתן פרס ישראל, ר' יוסף קאפח, גילה את כתבי-היד העתיק ביותר מפירוש המשנה להרמב"ם

אוצרות עצומים גילינו. היו שם דפים מכתב יד של ש"ס בכלי, קטעים מתוך מו"ר נבוכים מכתב ידו של הרמב"ם, או אחד מתלמידיו, פרקים מפירוש המשיגות ל"הרמב"ם וחלקים ניכרים מ"פירושיו המקוריים של רבנו סעדיה גאון. בין היתר נתגלו לה שם כתב-יד עתיק, שרוב דפיו כבר היו גושים-גושים, דבוקים זה לזה..."

רק אחרי שנים התברר, שחיה זה כתב-היד העתיק ביותר והמקורי ביותר מפירוש המשיגות להרמב"ם, ב"מקורו הערבי, אוהו תרגם הרב יוסף קאפח מחדש לעברית ועליו קיבל, בין יתר חיבוריו ומחקריו, את פרס ישראל. הספר הזה חסר דפים

ר' יוסף קאפח, ידיעות אחרונות, ג' באייר תשכ"ט, 21.4.1969

קצת לדרך התרגום

מאת הרב יוסף קאפח

קצת לדרך עבודתי. בדרך כלל תרגמתי כפי שהבנתי את הדברים ואחר כך השוויתי לשאר התרגומים, אולי צדקו הם בתרגומם. שקלתי את דעתם היטב והשוויתי אותם עם לשונו של הרמב"ם בספר משנה תורה, שנכתב בעברית. סגנונו של הרמב"ם שימש לי יסוד, כי אין צורך בלשוני אם יש לנו לשונו.

הצופה, כ"ט בכסלו תשכ"ט

מהדורתו של הרב קאפח, שהחלה לצאת לאור כרכים כרכים בשנת תשכ"ג, עשתה רושם רב על כל רואיה. גוסף לתרגום המדויק ולשפה הקולחת, ניגוד גמור לשפה הנמלצת והנוקשה של מתרגמי ימי הביניים, ונוסף לציוני המקורות המפורטים ולהערות המחכימות, שם הרב קאפח לב לתוספות ושינויים שיטתיים בנוסחים שלפניו, והגיע למסקנה שהרמב"ם עצמו דאג כל חייו לעדכן את נוסח פירוש המשניות המקורי שהיה ברשותו, ולהוסיף ולשנות בכל מקרה שבו הוא הגיע למסקנה חדשה, או עלה ברעתו פירוש מועדף. מכאן התברר שחלק ניכר משי-

מקור ראשון, כ"ה בתמוז תש"ס, 28.7.2000

דף משימה אישית

הכי חשוב ש...

מרגיש ש...

התחדש לי ש...

למדתי מהרב קאפח ש...

נהייתי לקרוא ש...

אף פעם לא חשבתי ש...

עוד אוסיף ש...

טוב לדעת ש...

התאכזבתי לגלות ש...

העשרה למנחה

גבורות־שמונים לרב קאפח. תנו כבוד

אם היינו מתוקנים, היינו מציינים שהרב יוסף קאפח, שעכשיו מלאו לו גבורות־שמונים, הינו נכס ישראלי כמכון ויצמן.

מפעל־חיו של הרב קאפח, יליד תימן, מוקדש בעיקרו לכתבי הרמב"ם: מתרגם, מקבץ, חוקר ומפרש את 'מורה הנבוכים', פירוש המשנה, האגרות, ספר המצוות ('וניחמתי מאד על שחיברתיו בלשון ערבי': הרמב"ם לחכמי צור) – ואת משנה־תורה על פי כתב־יד תימן. וגם הדיוט (כמוני) נרעד נוכח פערי הדקויות שבין תרגום־קאפח לתרגומים אחרים. דקויות בהן מקופלים עולמות.

ומדוע כמכון־ויצמן? גם משום הכוננות־הנפשית המחקרת הקבועה, והישגיה. גם משום התרומות המופצות מיחידה אוטונומית אחת לציבור הרחב. גם משום ש'התוצרים' מעידים מתוכם רק על חלק מתהליכיהם.

וגם משום שתנובת יצירתו של הרב קאפח, כתנובת מכון ויצמן, אינה נכס בלעדי של חוגים ספציפיים (חרדים, אנשי ישיבות). וכאשר התרבות הישראלית תפשיל את יריעת אור הליהטודעה שלה, אל האופק הרחב – היא תגיע גם לרמב"ם כמקור. ואז, יהיה לפניו רמב"ם על פי עבודת הניפוי, העריכה והפרשנות של הרב קאפח.